

Radványi Irène-Henriette (Stockholm):
A hikszoszok turáni eredetéről¹⁸⁷

Történelmünk folyamán igen gyakori az ókori kelet történetével kapcsolatos régészeti módszerek, eljárások meghamisítása. Ennek egyik fő és elretentő példánya a hikszoszok története.

Ázsiai uralkodó nép volt. Egyiptomi uralkodásuk ideje az ország történetének egyik legsötétebb szakaszához kapcsolódik. Azt tudjuk, hogy Egyiptomba a közeli Palesztina területéről érkeztek. Ezen kívül későbbi források nem sokat beszélnek eredetükről, csak hirtelen feltűnésükről, Egyiptomba érkezésükről, birodalmuk gazdasági, politikai felépítéséről s uralmuk utolsó szakaszáról.

A kutatók próbálkoztak a hiányokat a régészet segítségével kitölteni, a rejtélyeket megoldani. Először is népi, faji összetételüket. Különböző kutatók úgy találták, hogy egy-két kivétellel az összes tulajdonnév szemita, de ez is csak feltevés. A hikszoszok között megkíséreltek bizonyosságot szerezni és némi képviselőit találni a hurritáknak (amely nép ez időben túlsúlyban volt az akkori északkeleti Szíria területén). Szórványos tulajdonnév, ami talán hurrita eredetű, nem jelent sokat, hiszen akit Smithnek hívnak, még nem jelenti azt, hogy az illető angol.

De hogyan tud a kérdésen a régészet másképp segíteni? Egyiptom területén pár helyen talált hikszosz sírból előkerültek festett vázák. Halványan egy bizonyos cserépfajtára emlékeztetnek, ami olyan területen fordul elő, ahol a nép anyanyelve a hurri volt. Kétségtelen fennáll a hiedelem, hogy a cserepek a bevándorló lakossággal kerültek egyiptomi lelőhelyükre. Egy későbbi vizsgálat kimutatta, hogy a talált vázák csak hasonlítanak az északkeleti Szíria területén készíttetekhez.

Ezzel az okoskodással azonban azt is mondhatnánk, hogy az 1700-as évek Európájában nyüzsgött a kínai, mivel a szalonok kínai porcelánnal voltak megtöltve. Hasonló alapokon hitték, hogy a hikszoszok között árjak is voltak.

A régészeti leletek segítségével igyekeztek a kutatók bebizonyítani, hogy a hikszoszok egykor egész világbirodalom felett uralkodtak Egyiptom határain kívül. Ez az elmélet akkor vetődött fel, amikor Krétán egy fedőt találtak egy hikszosz uralkodó nevével, s aztán Bagdadban egy kereskedőnél bukkant fel egy kóoroszlán.

Eddig a kommentár az egyik legismertebb svéd egyiptológus tollából.

Azt jól sejtette, hogy e nép Egyiptom határain kívül egy összefüggő, nagy birodalom ura volt és az a megjegyzése is érdekes, hogy a hikszoszok között árjak is voltak. Ehhez csak azt szeretném fűzni, hogy Säve-Södenberg nem tartja különösebben fontosnak a hikszoszok eredetét és történelmét közelebbről tanulmányozni, merthogy ő Egyiptom történetével foglalkozik.

E bevezető után nézzük meg, kik is voltak a kusok, akiket a történelem hikszosz néven tart nyilván és mindenütt nagyon szűkszavú feljegyzések, elbeszélések emlékeznek róluk.

Kr. e. a 2. évezredben a Szíriát birtokba vevő szemiták a maguk előtt levő népességet nyugatra szorították. Az asszíriai szemiták beözönlése elől nyugatra menekülő hikszoszokról

---

¹⁸⁷ *A Harmadik (Londoni) Magyar Őstörténeti Találkozó előadásai és iratai*, London 1988. Ungarisch Historischer Verein Zürich, Budapest–Zürich, 1999. pp. 117-122. ISBN 963 85684 5 3

<https://mek.oszk.hu/05900/05930/05930.pdf>. A Szerző azonos a későbbi Zichy Irène-Henriette-tel.

Manetho, egyiptomi görög pap, történétíró, készített beszámolót, több mint ezer évvel az események lezajlása után. Az embertan szakértői bizonyosnak tartják, hogy a csiszolt kőkor és a bronzkor határán az Indus-völgyben két emberfajta élt egymással összefonódva. Ezt abból következtették, hogy ugyanazon a helyen találták meg az egyiknek és a másiknak is a csontmaradványait.

Az egyik fajta sötét bőrű emberekből állt, akik inkább alacsony termetűek voltak. A hajuk azonban nem volt gyapjas, az arcuk sem deformált, tehát nem tekinthetők négereknek. A típust egy bronzszobrocskával szokták bemutatni, amely egy fiatal Indus-völgyi táncosnőt ábrázol. Protoaustraloid néven tartják nyilván. A másik emberfajta arcszínét barnába hajlónak mondják, és típusát meglehetősen kiemelkedő, vékony orral, barna hajjal és barna szemmel gondolják. A koponyaleletek vizsgálata alapján megállapították, hogy a lakosság többsége e típushoz tartozott. Ez a „mediterrán” fajta azonos volt a Mezopotámia, Kánaán, Egyiptom kultúráját megteremtő fajtával: az árja Indus-fajjal.

Az Indus-völgyi sötétarcú népben a kus emberfajta képviselőit látjuk. A világ ismert első magas kultúrái között az Indus-völgyi árja-kus kultúra időrendben a harmadik, vagyis közvetlenül Egyiptom és Mezopotámia kultúrája után következett. A kutatók úgy vélik, hogy közös forrásból eredt a mezopotámiaival és egyiptomival. Kibontakozása és virágzása Kr. e. kb. 2500-tól Kr. e. 1500-ig tartott. Régészeti nyomait eddig kb. 30 helyen tárták fel. Az Indus-völgyi kultúra, nagy kiterjedése ellenére is, feltűnően egységes volt. Nyelve is ugyanaz az egységes nyelv volt.

Gazdasági szempontból nézve, az Indus-völgyi kultúra elsősorban pásztorkultúra, fémművességgel párosulva. Aranyat, ezüstöt, rezet bányásztak és értettek a bronzöntéshez. Békés természetű népnek ismerték a körülöttük élők.

Főistenüket nőalakban képzeltek, megjelenési formáját Szin-nek, Hold-istennőnek nevezték. Védnöksége alá helyezték az Indus folyót is, aminek a Szin nevet adták. Völgye lett a Szin Ta (Hold-táj, Hold-istennő földje). Valószínű Szin Ta volt a birodalom neve is.

Az Indus-völgyi Szin Birodalom pusztulását a nyugat felől betörő árja néphullámmal hozzák kapcsolatba, amely az Oxus és Kaszpi térségből kiindulva, Kr. e. 1650-1500 között a Gangesz völgyét népesítette be. A népvándorlás a bennszülött lakókat arra kényszerítette, hogy áthúzódjanak az ország kevésbé értékes részeire.

Az elvándorló kusok tekintélyes része pedig Dél-Mezopotámiába, az ott élő árjak közé költözött, ahol kassi, kassitai (kus földi) néven, Kr. e. 1550-1500 között folyamatosan átvette a hatalmat. Egy másik részük a Hindukus-hegység szorosain keresztül leereszkedett az Oxus völgyébe és a Kaszpi-tó felé eső síkságon beolvadt az árja lakosságba. Egy harmadik indiai árja-kus keveredésű nép, amely a Tigris és az Eufrátesz közén tanyázott, még messzebb ment nyugatra, és a Vörös-tenger északi részén, a Szín- (ma Sínai-) félszigeten és a Nílus-delta keleti részében, Szuezből telepedett le. Ez utóbbi kus telepéseket a történettudomány hiksosz néven tartja nyilván.

Az Indus völgyében élt árjak és kusok nyelvére való vonatkozásokat és utalásokat elsőként nemcsak magyar szerzők munkáiban találhatjuk. Pl. néhány magyar szó, ami ma is használatos: hon, hely, Ta, úr, kos, barát, szín stb. Ptolemaiosz, alexandriai tudós 2. században készített munkájában szerepelnek az árja kusok által fennmaradt földrajzi elnevezések, mint pl. a Tarim-medencében kasia-törzs, A-ska-tag Kas hegy, Kas-gar város stb., mindegyik nevében a kus elnevezés valamilyen formában. Észak-India Kas-mir tartománya is ide sorolható. Dél felé haladva megszűnnek a kus nevek és a Gujarat nevű államban találunk egy-két területet.

Hasonló elhelyezkedésben találjuk a második Indus-völgyi kultúrát létrehozó elemnek, a mediterrán fajtának elnevezéseit is. E két népcsoport azonos sorsközösségben élt. Árja maradványaik még a mai napig is olyan mitológiai emlékeket őriznek és olyan nyelvet beszélnek, amely a Duna vidékén letelepült magyarság nyelvével és mitológiai emlékeivel

sok tekintetben azonos. Plinius római író az 1. században pl. India lakosait elősorolva jelzi, hogy ott „úr népek” élnek, s azok között egynek, a leghatalmasabbnak magyar a neve (Indiam accolunt Magari... uri... Abaortae, Osii). Megerősítik feljegyzését a régi lexikonok is, mert szerintük a mondott időben India északi részében, a Kína felé eső határvidékén olyan nép lakott, „amelyet mind a mai napig magyarnak neveznek. Hatalmas nép, amely hála győzelmes fegyvereinek, híres országot birtokol (qui etiam nun vocatur Megori. Ingens populus et ipsi armorum gloria inclytum regnum possident).”

Hevesy Vilmos, külföldön élő magyar nyelvész, foglalkozik az árja-kus ikernép gondolatával, s fejtegetéseiben megvilágítja, hogy az Indus völgyében élő népréteg, amely ilyen magas kultúrát létrehozott, a magyar nyelvet beszélte.

A fantasztikus mennyiségben rendelkezésünkre álló magyar szavak tömegének sem akarunk hitelt adni, mert a finnugor elmélet hipnotikus bűvöletéből még nem egészen szabadultunk ki és saját östörténetünkkel szemben tele vagyunk gátlásokkal.

A Szin-félsziget gazdag rézbányái, valamint e bányák körül található féldrágakövek (lapis lazuli, türkiz), azonkívül a gránit építőanyaga vonzotta az indiai kusokat a félszigetre. Árjakkal való keveredésükre a félszigeten nem kerülhetett sor, mivel az ott élő árják az elzárkózás politikáját folytatták. A bányavidéket a félsziget többi részétől apró erődökkel elkerítették, s az Egyiptomba vezető utat is eltorlaszolták. Később (Kr. e. 2300) egy nagyobb erődvonalat is építettek, amely a Földközi-tengertől, a mai Szuezi-csatorna mentén a Vörös-tengerig húzódott. Fő eleme a Zár nevű vár volt, amelyet Szala, Zala átírásban is ismerünk. A bejáratok előterepének figyelésére az egyiptomiak a sivatag szélén élő kusokat is felhasználták, mert rájuk vonatkozik „az ajtó mezőségére vigyázók” elnevezés. Így a Szin-félszigetre elsőként betelepedett kusok problémája észrevétlen lekerült a napirendről.

A kérdés csak a Kr. e. 2. évezredben merült fel újra, amikor az Asszíriát birtokba vevő szemíták a maguk előtt lévő népeket nyugatra szorították. Ez utóbbi csoportban érkező kusokat a történelem hiksosz néven ismeri. A kusok hiksosz elnevezését csak uralkodásuk és letűnésük után 860 évvel később említi Manetho és Flavius Josephus.

Tény, hogy – leszámítva a szó eleji görög H-protézist – a szumér *ak* hegyet jelent; ennek magas hangú változata *ik* és *ék*, magyar nyelvünkben is egytöves, két hangból álló ősi gyökszava, amely hegyes vagy hegyben végződő alkalmatosságot jelent.

A feljegyzésekből, hogy a hiksoszok lóval és szekérral, sőt harci szekérral közlekedtek és már bronz, elvéve vas harceszközeik voltak, arra következtethetünk, hogy a név második szótagja a lovat harcra idomító, a küllős harci szekeret feltaláló és alkalmazó kus népnevet fedi (a Bibliában chus, az asszír szövegekben kasszu, történészeknél kusita, kasszita). A szó tehát (h)ik+kusz; ebből a hikosz, végül hiksosz alak. Így értelme: a hegyi kusok népe.

Az egyik abu-hasszáni sírfeliraton a korabeli fáraó megörökítette őket, amint marháikat maguk előtt hajtva, asszonyostól, gyerekestől, szekereket húzó lovakon érkeznek. Ez a közlekedési eszköz Egyiptomban akkor még ismeretlen volt. A Nílus-deltának Tehenu és Retenu tartományneve is tőlük származik.

A hieroglifeken szereplő idegen nevek a Nyugat történészeinek alapot adnak e nép szemita jellegének alátámasztására. Így az egyik felirat megemlíti Ják-Abu-Él uralkodó vagy herceg nevét. Ez, szerintük a bibliai Jákobbal azonos. Holott a ják törzsnév, amely a Kaszpi-Aral-tó vidék Ják-ar, görög fordításban Jak-szártesz, Laxartes nevére mint vidéknévre utal. Abu megfelelője a szumér ab = apa, atya; vagy aba = vezető, főember, vezér, pl. Aba Sámuel király vagy Thonus-Aba besenyő vezér. Egyébként a felirat Abu-ja csupán hangváltozat. *El* megfelelője a szumér *il* = magasságos, felső (isten, király s papi méltóság nevek díszítője). Kánaáni és ugariti táblákon is szerepel oly időben, amikor a zsidó nép még nem is létezett.

Hiksosz hercegi, hercegnői nevek közül ismerjük még Anather és Khiar feljegyzését. Az ugariti (kánaáni) mitológiában Anat Istár-Astarte leánytestvére. A szumér-babiloni

mitológiában pedig Anata Enlil anyja. A név tehát nem szemita eredetű; egyszerűen anyát, nénét vagy nénit jelent.

Khi-ar, helyesen Ki-ár, ahol a szumér *ki* = föld, *ár* = folyóáradás, csatorna (magyarul árok). E herceg neve tehát vidéknév. Nem ismeretlen nyelvünkben sem, pl. Alföld = vidék, Alföldi = családnév. A mai Quantir (Kantir) nevű helységtől délre, a mai Tell el Daba dombján, áradásmentes területen épült fővárosuk, Avaris. Ettől északra, a hikszosz korszak megdöntése után, a Ramszesz-uralkodók ellenvárosaként Pi-Ramesse városát építették, miután az egyiptomiak Avarist lerombolták s építőanyagát, faragott köveit elhurcolták.

Később a napisten tiszteletére felépítik Hiero-Solymát (Jeruzsálem), s 200.000-es tömegükkel letelepednek.

Az asszíriai szemiták beözönlése elől nyugatra menekült hikszoszokról Manetho a következőképpen ír: „Timaus király uralkodása alatt az Isten valamilyen okból elfordult tőlünk és a napkelet felé eső földrészből, meglepő módon, alacsony származású emberek érkeztek határainkhoz. Nagy merészen országunkba is betörték és uralmát könnyűszerrel magukhoz ragadták – anélkül, hogy tulajdonképpen csatát vívtak volna velünk.”

Az egyiptomiak meglepetését Manetho jól érzékelteti, de a bejött nép személyazonosságáról csak annyit mond, hogy „pásztor királyok népe volt”. Azt sem említi, miért félték annyira az asszíroktól, mi volt a nyelvük, sőt még az általa használt hikszosz nevet sem magyarázza közelebbről.

Manetho leírása, hogy a hikszoszok kelet felől jöttek, helyállónak látszik, hiszen abban az időben a politikai robbanás Egyiptomból nézve – valóban a napkelet felé eső részekben, – a Tigris vonalánál következett be. Ebből az is valószínű, hogy akiknek uralomváltás következte onnan el kellett menekülni, csakis az elbukott I. Asszuri és az I. Babiloni Birodalom felelősei lehettek; tehát elsősorban a kormányzó „úr-törzsek” és az ő politikájukat követő segédnépek, a helybeli kus tömegek. Menekülés közben egyéb, pánikba esett kisebb néptöredékek is csatlakoztak hozzájuk, nevezetesen sémita pásztorok s talán mongol elemek is.

Eszerint a nyugatra menekülő néparadat feltehetően a régi Kelet leomló keleti feléből indult el, s nagyobb részben kus összetételű lehetett. Amíg az úr-törzsek Kánaánba igyekeztek, a kus csoportok a Szín-félszigetre vonultak: mindegyik oda, ahol fajtestvérei támogatására számíthatott. Így Egyiptom határaihoz a kusok érkeztek.

A jövevények kezdetben a Szín-félszigeten állapodtak meg, mert Szuezi területére nem mertek belépni. Az már egyiptomi birtok volt, határain tekintélyes várak ügyeltek Egyiptom területi épségére. A várakat csak igen csekély számú katonaság őrizte, vagy nem is igen őrizte, mint a Zár nevű erődöt, így ott át tudtak szivárogni Szuezibe.

Egyiptomot a kus invázió olyan időben érte, mikor ott a központi hatalom tekintélye aláhanyatlott és a Deltában uralkodó kiskirályok egyikének sem volt elég ereje a mocsarak közt húzódó, költséges erődvonalak karbantartására, személyzete élelemmel való ellátására. E körülmények tették lehetővé, hogy a keletről menekülő kusok fokozatosan beljebb nyomuljanak a Deltába, ahol aztán felszaporodva, ők is választottak maguknak közülük való nemzeti fejedelmet.

A meglepetés az egyiptomiak között akkor kezdődött, amikor a kusok fejedelme a maga korszerűbb felszerelésével: messzehordó, összetett íjakkal, gyorsan mozgó harckocsikkal helybeli kiskirályokat egymás után legyőzve, ura lett Észak-Egyiptomnak anélkül, hogy az őslakosokkal egyetlen csatát is vívott volna – miként Manetho is elmondja.

A jövevények azonban nem lehettek olyan sokan, ahogy Manetho előadása nyomán gondolni lehetne. A Szín-félszigetnek csak az értékeesebb részét, főleg az Akabai-öböl környékét szállták meg sűrűbben, Szuezi pedig a régi határvédő várvonalától nyugatra, a Nílus főágáig nyúló vidéket. Ez utóbbi jól védhető, s gazdaságilag is igen értékes terület volt. Ez volt a tulajdonképpeni hikszosz uralom hatalmi alapja, itt tartózkodott a haderő

zöme, s innen indult királyuk minden gazdasági év végén, hogy a kisebb fejedelmek adóját behajtsa. Uralmuk, a korabeli történészek megítélése alapján, körülbelül 150 évig tartott.

A hikszoszok kus voltáról közelebbi bizonyítékot találunk hátrahagyott történelmi emlékekben. Egy ránk maradt királysobor pl. bizonyítja, hogy nem voltak sem mongolok, sem szemiták, hanem árjával kevert, világosabb bőrű kusok, árja-kusok vagy fekete magyarok.

Manetho szerint a Szuez vidékére jött kusok roppant féltek üldözőiktől, a szemita assziroktól, ezért a legsürgősebben kijavították a Földközi-tengertől a Szuezi-öbölhöz húzódó régi várvonalat, s kelet felé Egyiptom minden bejáró ajtaját lezárták. A várakba kus őrséget helyeztek, a főbejárat mögött pedig hatalmas katonai tábor állítottak fel. Ez a tábor nem volt más, mint egy óriási földvár, azaz sáncokkal bekerített hatalmas mező. Korabeli példák alapján úgy képzelik el, hogy a mezőt 10-15 m magas, 30-40 m széles földhányással vették körül, amelyhez kifelé még egy, 15-20 méter hosszú stratégiai lejtő is csatlakozott. Manetho adata szerint ez a Delta bejáratát őrző hikszosz vár 10 000 acre területet ölelt fel.

A keletről jött, sötétes arcú kus-magyarok s a Delta-beli fehér magyarok közt kezdetben igen nagy volt az ellenséges érzület. Az őslakók megvetették a „barbár” betolakodókat. Idővel azonban a gyűlölködés alábbhagyott, és az őslakosság, a jövevényekkel együtt, bensőségesen együttműködött az ország közigazgatásában és kormányzásában. Királyaik már nem nevezték magukat kusoknak, hanem árjáknak és magyaroknak, jó csengésű egyiptomi címeket használtak.

Az egyik hikszosz király címei: „Ária ősúr, őse Ra; a Sópuszták ura; (Delta-beli) Sötét magyarok ura; Szinben magyar úr.” E címekből minden félreértést kizáróan kiderül, hogy az ún. „hikszoszok” fekete magyarok voltak, akik a Szin-félszigeten és a Delta keleti részében élve, idővel teljesen átvették az egyiptomi kultúrát. A fekete magyarok sikeres együttműködést alakítottak ki a Delta lakosságával, s uralkodójukat Közép-Egyiptom lakossága is elismerte.

Dél-Egyiptomban, a thébai királyság területén azonban nem volt ilyen egyszerű a dolog. Amikor erre a tájra is ki akarták terjeszteni hatalmukat, a thébaiak fegyveresen ellenálltak. A háborúskodás évtizedekig elhúzódott, és a küzdelem utolsó jelene te az Avarisban táborozó 240.000 fekete magyar körülzárása volt. A vérontást mindkét fél el akarta kerülni, ezért a várat a védők harc nélkül feladták, miután szabad elvonulást biztosítottak nekik. A kusok ekkor minden kincsüket felpakolták, és Szíria–Kánaán irányába, Kr. e. 1576-ban elhagyták Egyiptomot. Ezzel a hikszoszok egyiptomi szereplése befejeződött. A menekült kus király továbbra is Egyiptom királyaként viselkedett és a trón visszafoglalásáról álmodozott.

Észak-Egyiptom népének elvándorlása mintegy száz esztendeig szakadatlanul folytatódott. A győztes fáraókat nyugtalanította, hogy a kivonult fehér és fekete magyarok katonai és politikai csoportjai a szomszédos kánaáni területen állapodtak meg és Egyiptomot illető politikai céljaikat nem adták fel. Szétmorzsolásukat, megsemmisítésüket I. Tutmosis (Kr. e. 1525-1512) tűzte ki céljául. Seregével rendre megostromolta a Földközi-tenger és az Eufrátesz nagykanarja közti erősségeket. Az üldöző hadjáratokat a XIX. dinasztia is folytatta.

A régi Kelet nyugati felében a fehér magyarok győzelmesen visszavették uralmukat, de az is tény, hogy az Európa felé vezető utakon a Kr. e. 2. évezred közepétől kezdve már nagyobb tömbök vonultak a Balkánon felfelé, keresve, hol tudnának új hazát találni.

A régi Keleten új világpolitikai helyzet volt kialakulóban: a magyar-turáni népek egymás közti békéjének megteremtése. E kiterjedt szövetségi hálózatnak köszönhető, hogy a Kr. e. 13. századtól kezdve az őshazai magyar népek politikai alakulatai egymással jó viszonyban éltek, és fő törekvésük a béke megóvása volt. A magyar-turáni népek egymás közti békéjének megteremtése ez időben már sürgős volt, mivel a környező sivatagi

területekről nagyobb tömegben más fajtájú népek érkeztek, ahol később a magyar kultúrában kiművelődve önállóan szervezkedni kezdtek, s a magyar területekből itt is, ott is fontos országrészeket szakítottak ki. A sivatagi népekkel az élethalálharc ismét elkezdődött...

Áttekintve a történelem eddig még eléggé ködös fátyolán, végső megállapításainkat a következőkben összegezhetjük.

A régi Keleten a történelem hajnalától kezdve a Kr. e. 13. század közepéig a magyar nyelvű népek vitték a főszerepet, akik magukat sokféle néven nevezték, de valamennyien az úri, árja népek családjába tartoztak.

Ez a felismerés az ókori egyetemes történetnek közös és szilárd alapot ad, mert ezentúl azt egy egységes nyelvi, kulturális és népi folyamatnak tudjuk elképzelni. A történetírás történetében ez az eredmény kétségtelenül új fejezetet nyit, mert az ókor történetét eddig csak mint széteső, tarka népi, kulturális és vallási egyveleget mutatták be.

Az eddigi kutatások során kimutatható, hogy a Kaukázus–Irán-vidéki magyar országok létszáma az őshazánkban a Kr. e. 13. század derekán mintegy harmincmillió (30.000.000!) lelket számláló magyar-turáni törzset éltetett.

Amilyen örömmel vesszük tudomásul a kutatások idevágó eredményét, ugyanolyan rémülettel tesszük fel a kérdést: hová lettek, mivé lettek milliókat számláló turáni-magyar véreink?!

Rövid tanulmányomat szeretném Kézdy Vásárhelyi Zoltán dr.: „A magyarok útja Indiától Pannóniáig” c. könyvének záró idézetével befejezni: „A tudományok terén akárkivel vetekedni – ismervén magam gyengeségét – nem volt szándékom.”

Irodalom

- Africa, countries of the Nile. the Nat. Geogr. magazine, 1963. okt.
Albricht, W. F.: The Archeology of palestine. London, 1960
Alberry, A. J.: The Legacy of Persia. Oxford, 1953
Baldois, F.: Egypten, Pyramidernas & Mysteriernas Land. Uppsala, 1943
Baráth T.: A magyar népek őstörténete I-III. Montreal, 1968-1974
Bárczy G.: A magyar nyelv életrajza. Budapest, 1963
Bárczy G.: A magyar szókincs eredete. Budapest, 1958
Bendeffy L.: Kunmagyaria, a kaukázusi magyarság története. New York, 1955
Birket-Smith: The Path of Culture, etc. Madison & Milwaukee, 1965
Bobula Ida dr.: A sumér-magyar rokonság kérdése. buenos Aires, 1961
Bobula Ida dr.: Sumerian Affiliations. Washington, 1951
Bouillet: Dictionnaire classique de l'Antiquité secrée et profane. Paris, 1841
Bryant, J.: A New System, etc. vol. IV. London, 1807
Brodrick-Morton: A concis dictionary of Egyptian Archeology. London, 1922
Budge, E. A. Wallis: The Book of Dead. London, 1956
Budge, E. A. Wallis: The book, etc. The Hieroglyphic Transcript, etc. N. Y., 1960
Budge, E. A. Wallis: Egyptian Language, etc. London, 1958
Budge, E. A. Wallis: A History of Ethiopia, Nubia & Abyssinia. Osterhout, 1970
Budge, E. A. Wallis: The gods of the Egyptians. vol. II. New York, 1904
Budge, E. A. Wallis: A History of Egypt. vol. I-VIII. Osterhout, 1902
Chiera, E.: They Wrote on Clay, etc. Chicago, 1956
Childe, G.: The Prehistory of European society. London, 1958
Childe, G.: What Happened in History. Edingburgh, 1954
Clark-Rundle: Myth & Symbol in ancient Egypt. London, 1959
Cleator, P. E.: Lost Languages. New York, 1961

- Contenau, G.: *La civilisation des Hittites et Hurrites du Mitanni.* paris, 1948
 Cottrell, L.: *The Anvil of civilization.* New York, 1957
 Cottrell, L.: *The Bull of Minos.* London, 1956
 Csollány D.: *A székely-magyar rovásírás történetéhez.* Budapest, 1966
 Csőke S.: *A sumér ősnyelvtől a magyar előnyelvig.* New York, 1969
 Csőke S.: *Őstörténet.* Északi Vártán, Södertälje, 1982
 Davidson, B.: *The Lost Cities of Africa.* Boston, 1970
 Davies, S.: *Race Relations in ancient Egypt, Greek, Egyptian, Hebrew, Roman.* London, 1951
 Dawson, CH.: *The Age of Gods.* Boston, 1928
 de Burgh, W. G.: *The Legacy of the Ancient World.* London, 1955
 Dictionnaire des communes, France metropolitaine, etc. Paris, 1956
 Diószegi V.: *Az ősi magyar hitvilág.* Budapest, 1971
 Drosse, J.: *L'empire du prétre-Jean. L'Ethiopie médiévale.* Paris, 1957
 Dowson, J.: *A classical dictionary of Hindu Mythology, etc.* London, 1953
 Edwards, I.: *The Piramids of Egypt.* London, 1955
 Egypte l'Encyclopédie par l'Image. Paris, 1930
 Egyptian Art (Guide to collections), Egyptian Mythology, Egyptian Wall Paintings from Tombs & Temples. New York, 1962
 Encyclopaedia Biblica. London, 1903
 Epstein, I.: *Judaism. A Historical Presentation.* London, 1960
 Ferenczy E.: *A magyar föld népeinek története a honfoglalásig.* Budapest, 1958
 Fettich N.: *A szilágysomlyói kincs.* Budapest, 1932
 Filip, J. (Horváth F. ford.): *A kelta civilizáció és öröksége.* Budapest, 1966
 Flavius, J. (Révay ford.): *A zsidók története XI-XX. könyv.* Budapest, 1966
 Frankfurt, H.: *The Birth of Civilization in the Near East.* New York, 1956
 Gaer, J.: *How the Great Religions Began.* New York, 1956
 Gardiner, S. A.: *Egyptian Grammar. An Introduction etc.* London, 1969
 Gilgames. *Ékírásos akkád eposzok.* Rákos S. ford. Budapest, 1960
 Goldberg, B. Z.: *The Sacred Fire. The History of Sex in Religion.* N. Y. 1962
 Gonda J.: *A Sanskrit Reader.* Utrecht, 1935
 Gosztonyi K.: *Művelődéstörténeti és nyelvtudományi egyeztetések.* Paris, 1959
 Gouvril, F.: *Langue et littérature bretonnes.* Paris, 1952
 Gurney, O. R.: *The Hittites.* Bungay, 1964
 Györffy Gy.: *Krónikáink és a magyar őstörténet.* Budapest, 1948;
A magyarok elődeiről és a honfoglalásról. Kortársak stb. budapesti, 1958
 Haberlandt, M.: *Ethnolgy.* London, 1920
 Hajdu P.: *Finnugor népek és nyelvek.* Budapest, 1962
 Hall, H. R.: *The Ancient History of the Near East, etc.* London, 1952
 Hambis, L.: *Le Sibérie.* Paris, 1957
 Harrison, R. K.: *Teach Yourself Hebrew.* London, 1955
 Hawkes-Woolley: *Prehistory & the Beginning of Civilization.* N. Y. 1963
 Henning von d'Osten: *Die Welt der Perser.* Stuttgart, 1956
 Hering, E.: *Az írás rejtélye (Vajda E. ford.)* Budapest, 1966
 Herodotos: *History. vol. II., Every Man's Library. pp 405-406.* London, 1949
 Herodotos: *The Histories. Trad Aubre Selincourt.* Edinburgh, 1961
 Hieroglyphen. *Schrift und Text im alten Ägypten.* München, 1985
 Hooke, S. H.: *Babylonian & Assyrian Religion.* London, 1953
 Hubert, H.: *Les Celtes. vol. II.* Paris, 1950
 Hus, A.: *Les Etrusques. Pauple secret.* Paris, 1957
 Huré, J.: *Histoire de la Sicilie.* Paris, 1957

- Hood, M. S. F.: The Tartaria Tablets. Scientific American, May 1968
- Ispay F.: Magyar föld- és néprajz. Cleveland, 1958
- James, E. O.: Prehistoric Religion. London, 1957
- James, T. G. H.: Sculptures Egyptiennes. Collection d'Art UNESCO Jewish People(the), Past and present. Vol. I. New York, 1946
- Koráner, sv. ford.: Ake Ohlmark, Budapest, 1983
- Kézdy Vásárhelyi Z. dr.: A magyarok útja Indiától Pannóniáig. Budapest, 1939
- Kitto, H. D. E.: The Greeks. Edinburgh, 1956
- Kramer, S. N.: Sumerian Mythology. New York, 1961.: The Sumerians, Their History, Culture & Character. Chicago, 1964; Twenty-five first in Man's Recorder History. From the Tablets of Sumer. Indian Hills, 1956
- Krohn, Gy.: A finnugor népek pogány istentisztelete. (Bán A. ford.) Budapest, 1908
- Kállay F.: A pogány magyarok vallása (utánnomás). New York, 1971
- László Gy.: Östörténetünk legkorábbi szakaszai, stb. Budapest, 1961
- Ligeti (szerk.): A magyarság östörténete. Budapest, 1943
- Lloyd, S.: Early Anatolia. London, 1956
- Lukácsy K.: A magyarok őselei, stb. Kolozsvár, 1870
- A magyar östörténet kérdései. A M. Ny. T. vitaülése 1953. dec. 1. Budapest, 1955
- Magyarország helységnévtára. Budapest, 1944
- Magyarországtól elcsatolt területek községeinek és városainak névjegyzéke. Budapest, 1944
- Manetho: The History of Egypt; The Book of Sothis; The Sacred Book (Transl. av. Waddel W. G.). London, 1924-1930
- Marques-Riviere: Histoire des doctrines ésothériques. Paris, 1950
- Maspero, G.: History of Egypt, Chaldea, Syria, Babilonia & Assyria. London Masson-Oursel: Ancient India and Civilization. London, 1951
- Mertz, B.: Temples, Tombs & Hieroglyphs. The Story of Egyptology. N. Y. 1965
- Mészáros Gy.: Kelet-Európa néptörténete: chatiak és skythák. Szeged, 1938
- Mészáros Gy.: A másfélezer esztendő magyar nemzet. New York, s. d. Molem: L'Iran ancien. Paris, 1965
- Mongait, A. L. (szerk.): Archeology in the USSR. Moscow, 1959
- Moór E.: A nyelvtudomány mint az ős- és néptörténet forrástudománya. Budapest, 1963
- Moscatti, S.: Histoire et la civilisation des peuples Sémitiques. Paris, 1955.;
- The Face of the Ancient Orient. A Panorama of Near Eastern Civilizations in Preclassical Times. N. Y. 1962.;
- Ancient Semitic Civilizations. New York, 1960
- Németh Gy.: A nagyszentmiklósi kincs feliratai. Budapest, 1932
- Nougayroll-Aynard: La Mésopotamie. Paris, 1965
- Padányi V.: Dentumagyararia. Buenos Aires, 1963
- Petrie-Flinders: Egypt & Israel. London, 1912.;
- Wisdom of the Egyptians. Vol. LXIII. London, 1940
- Petit, P.: Précis d'histoire ancienne. Paris, 1971
- Pittard, E.: Les races et l'histoire, etc. Paris, 1953
- Ragozin, J. A.: Chaldea from the Earliest Times to the Rise of Assyria. London, 1896
- Rice, T.: The Schithians. London, 1963
- Róheim, G.: Hungarian & Vogul Mythology. New York, 1954
- Saks, E.: Aesti. An Analys of Ancient European civilization. Montreal, 1960 121
- Schmöckel, H.: Das Land Sumer. Stuttgart, 1956.;
- Ur, Assur und Babylon. Drei Jahrtausende im Zwischenstromland. Suttgart, 1955
- Sebestyén Gy.: A magyar rovásírás hiteles emlékei. Budapest, 1915
- Somogy E.: Szumirok és magyarok. Budapest, 1903

Steffensen: Ancient Greece. The univ. hist. of the world. New York, 1966
 Szöllősy Z. dr.: Szittyák, hunok, avarok, magyarok. Schloss Teising, s. d.; Egyiptom turáni népe: a hikszoszok. Buenos Aires, 1976 S
 weet, H.: The History of Language. London, 1930
 Säve-Söderberg: Egyptisk egenart. Stockholm, 1945
 Säve-Söderberg: Faraoner och människor. Stockholm, 1945 T
 cherikover, V.: Hellenistic Civilization & the Jews. Philadelphia, 1959
 Thomas, E.: Archäologische Funde in Ungarn. Budapest, 1956
 Uxbond (Hevesy V.): Munda-Magyar-maori, etc. London, 1928
 Vámbéry Á.: A magyarság bölcsőjénél, stb. Budapest, 1914
 Vercoutter, J.: L'Égypte ancienne. Paris, 1957
 Waddell, L. A.: A Sumer-Aryan Dictionary. London, 1927.; Egyptian Civilization, its Sumerian Origin of Egyptian Hieroglyphs. London 1930.; The Indo-Sumerian Seals Deciphered. Discovering Sumerians of Indus Valley as Phoenicians, Barats, Goths, etc, Famous Vadic Aryans 3100-2300 B. C. London, 1925.; The Phoenician Origin of Britons, Scots and Anglo-Saxons. London, 1924
 Woolley, L.: Ur of the Chaldees. London, 1954
 Winchell, A.: Preadamites or a Demonstration of the Existence of Men Before Adam. Chicago, 1890 Zamarovszky, V.: Kezdetben volt Sumér (Csorba L. ford.). Pozsony, 1966
 Zamarovszky, V.: A felséges piramisok (Varga E. ford.). Pozsony, 1981
 Zsirai M.: A finnugorság ismertetése. Budapest, 1963